

Strafrecht

Stalking: strafrechtelijke en criminologische aspecten

Anne GROENEN
assistent K.U. Leuven

Geert VERVAEKE
hoogleraar K.U. Leuven

Frank HUTSEBAUT
gewoon hoogleraar K.U. Leuven

Inleiding

Het fenomeen stalking heeft veel gezichten. Hoewel stalking op het eerste zicht een vrij onschuldig karakter kan hebben, mag niet over het hoofd gezien worden dat het langdurig ongewenst benaderd worden vaak angst veroorzaakt. Soms mondt stalking uit in ernstig fysiek geweld met dramatische gevolgen. Voor de politiepolitie mensen, (parket)magistraten en hulpverleners die het aantal aanmeldingen van stalking zien toenemen, is het geen eenvoudige opdracht om stalkingincidenten te beoordelen. Niettegenstaande de stijging van het aantal stalkinggevallen in de eerste plaats een gevolg is van een toenemende maatschappelijke aandacht voor het fenomeen, dienen professionals een antwoord te zoeken op prangende vragen, zoals: “Over welk misdrijf gaat het hier eigenlijk?”, “Is de angst van het slachtoffer gegrond?”, “Welke elementen wijzen op een mogelijke geweldsescalatie?”, enz. In deze bijdrage wordt getracht om deze vragen op te lossen door het fenomeen stalking grondig onder de loep te nemen. Eerst wordt de wetgeving kritisch besproken en worden enkele hiaten in de juridische en wetenschappelijke definities in kaart gebracht. Vervolgens wordt de huidige stand van zaken in het stalkingonderzoek kort weergegeven. Speciale aandacht gaat hierbij naar het risico op fysiek geweld.¹

I. Strafrechtelijke aspecten

§1. Een nieuwe wet: geen toeval

In het laatste decennium van de vorige eeuw werden wereldwijd de eerste wetten inzake stalking ingevoerd. In de wetenschappelijke literatuur wordt het fenomeen stalking dan ook vaak omschreven als “crime of the nineties”.² Het is echter niet toevallig dat een bepaald fenomeen op een bepaald ogenblik in een bepaalde maatschappij een misdrijf wordt.

Met betrekking tot de strafbaarstelling van stalking waren enkele maatschappelijke evoluties in de tweede helft van de 20ste eeuw van doorslaggevend belang. Mullen bestudeerde deze ontwikkelingen en onderscheidde vier factoren.³ Zo speelde de toenemende aandacht in de tweede helft van de 20ste eeuw voor res-

¹ Deze bijdrage is gebaseerd op de resultaten van het eerste wetenschappelijke onderzoek naar stalking in ons land: A. GROENEN, *Stalking. Risicofactoren voor fysiek geweld*, Maklu, Antwerpen, 251 p.

² J. BOON en L. SHERIDAN (ed.), *Stalking and Psychosexual Obsession. Psychological Perspectives for Prevention, Policing and Treatment*, Chichester, John Wiley & Sons, 2002, xi; E. FINCH, *The Criminalisation Of Stalking: Constructing The Problem And Evaluating The Solution*, Londen, Cavendish Publishing Limited, 2001, xii; D. KEENAHAN en A. BARLOW, “Stalking. A paradoxical crime of the nineties”, *Journal of Risk, Security, and Crime Prevention* 1997, 291-300; M. GOODE, “Stalking: Crime of the nineties?”, *Criminal Law Journal* 1995, afl. 19, 21-31.

³ P.E. MULLEN, M. PATHÉ en R.P. PURCELL, *Stalkers and their victims*, Cambridge, University Press, 2000, 18-24.

pect voor de privacy een belangrijke rol. Enkele dramatische incidenten met paparazzi, zoals de dood van Diana, deden de ten tweede de maatschappelijke discussie hieromtrent hoog op slaan. Verder waren ook sociale omgangsvormen aan sterke veranderingen onderhevig. Sociale interacties verminderen en zorgen voor een groter isolement. Dit kan tot gevolg hebben dat er een houding ontstaat van “wat onbekend is, is onbemind”. Een vreemde die contact zoekt, wordt al snel als bedreigend ervaren. Dit beeld wordt nog versterkt door de ontwikkeling van de veiligheidsindustrie. Mensen krijgen het gevoel dat de samenleving onveiliger is geworden en dat ze zich moeten beschermen tegen onbekenden. Hetzelfde geldt voor de manier waarop bepaalde groepen in de samenleving worden voorgesteld, zoals de verslaafden, migranten of psychisch zieken, die de samenleving onveiliger zouden maken.

Tot slot werd er sterk gepleit voor een betere bescherming van mishandelde vrouwen. Stilaan werd niet enkel fysiek geweld maar ook psychisch geweld meer en meer als onaanvaardbaar beschouwd. Speciale aandacht ging hierbij uit naar het verhoogd risico op nieuw geweld als een slachtoffer van partnergeweld aangeeft de relatie te willen beëindigen. De bestaande juridische middelen waren hiertoe niet toereikend. Samenvattend geldt dat de wisselwerking tussen de tijds- en cultuurgeest en het stimuleren van het verder debat door belangengroepen, media en politici onmiskenbaar is voor het richten van de focus op bepaalde gedragingen en finaal tot eventuele strafbaarstelling.

§2. Op zoek naar een juridische begripsinvulling

De erkenning van stalking als een sociaal probleem en de mobilisering van de media en van de politieke wereld leidden in 1990 tot de eerste antistalkingswet in de Amerikaanse staat Californië. De moord op de Amerikaanse actrice Rebecca Schaeffer in 1989 door een fan die haar gedurende twee jaar had gestalkt, en de moord op vijf andere vrouwen door hun ex-partners, brachten de strafbaarstelling in een stroomversnelling.⁴ In de Californische antistalkingswet werd stalking als volgt gedefinieerd: “any person who willfully, maliciously, and repeatedly follows or harasses another person and who makes a credible threat with the intent to place that person in reasonable fear of death or great bodily harm”.⁵ In deze wet wordt het bewust herhaaldelijk achtervolgen en bedreigen van een persoon, op zodanige wijze dat dit bij een redelijke persoon angst voor ernstig lichamelijk letsel of voor de dood veroorzaakt, strafbaar gesteld. In 1994 werd het stalken van de rechtstreekse familieleden van het slachtoffer aan deze wet toegevoegd.⁶

In navolging van de Californische wet werden niet enkel in alle andere Amerikaanse staten, maar tevens in Canada en Australië stalkingswetten ingevoerd. Ook Europese landen keurden nieuwe wetten goed, zoals Nederland en België, pasten bestaande wetten aan, zoals Engeland en Schotland, of startten een dis-

⁴ H.C. MELTON, “Stalking: a review of the literature and direction for the future”, *Criminal Justice Review* 2000, 247-248.

⁵ CALIFORNIA PENAL CODE, SECTION § 646.9, 1990.

⁶ M. MALSCH, *De Wet Belaging, Totstandkoming en toepassing*, Nijmegen, Ars Aequi Libri, 2004, 85.

cussie over de invoering van een antistalkingswet, zoals Duitsland en Oostenrijk.

In België resulteerde de indiening van een wetsvoorstel op 14 mei 1997 bij de Kamer van Volksvertegenwoordigers tot een nieuwe wet eind 1998. Het wetsvoorstel voorzag in een nieuw artikel 460ter in het Strafwetboek: “het herhaaldelijk achtervolgen, bespieden of belagen van een persoon op een wijze die deze persoon als hinderlijk, verontrustend of kwellend ervaart, wordt strafbaar gesteld met een gevangenisstraf van acht dagen tot drie maanden en/of met een geldboete van zesentwintig tot honderd frank”.⁷ Via zeven amendementen wijzigde de inhoud van de wettekst grondig. Uiteindelijk werd een nieuw artikel 442bis ingevoegd onder titel VIII “Misdaden en wanbedrijven tegen personen” in een nieuw hoofdstuk IV bis van het Strafwetboek met als titel “Belaging”.⁸ Artikel 442bis luidt als volgt: “Hij die een persoon heeft belaagd terwijl hij wist of had moeten weten dat hij door zijn gedrag de rust van die bewuste persoon ernstig zou verstoren, wordt gestraft met een gevangenisstraf van vijftien dagen tot twee jaar en met een geldboete van 50 euro tot 300 euro of met één van die straffen alleen. Tegen het in dit artikel bedoelde misdrijf kan alleen vervolging worden ingesteld op een klacht van de persoon die beweert te worden belaagd”.⁹

§3. De Belgische belagingswet onder de loep

Sinds de invoering van art. 442bis in het Strafwetboek op 30 oktober 1998 is stalking strafbaar in ons land. In een aantal opzichten is de Belgische wet uniek.

De Nauw onderscheidt drie materiële elementen van het misdrijf belaging; het gaat namelijk over belaging (1), die de rust ernstig verstoort (2) van een concrete persoon (3). Het morele element houdt in dat de dader wist of had moeten weten dat zijn gedrag de rust van een specifieke persoon ernstig zou verstoren.¹⁰ De keuze voor het begrip belaging is opvallend. Hoewel de Belgische wetgever ervan uitging dat dit begrip meer ingeburgerd is in ons land, strookt dit niet met het dagelijkse taalgebruik. Opvallend is verder dat belaging een vrij open begrip is. Dit betekent dat via rechtspraak en rechtsleer een nadere betekenisverlening moet geschieden. Het herhaaldelijk iemand opwachten na het werk of in de nabijheid van de woning of iemand achtervolgen of bespieden werden opgenomen als voorbeelden in de parlementaire voorbereiding.¹¹

⁷ *Parl. St. Kamer* 1996-97, nr. 1046/1, 1-2.

⁸ L. STEVENS, “Stalking strafbaar. Commentaar bij de wet van 30 oktober 1998 tot invoering van een artikel 442 bis in het Strafwetboek houdende de strafbaarstelling van belaging”, *Rechtskundig Weekblad* 1998-1999, 1377-1380.

⁹ Wet 30 oktober 1998 tot invoering van artikel 442 bis in het Strafwetboek houdende de strafbaarstelling van belaging, *B.S.* 17 december 1998, 40.074.

¹⁰ A. DE NAUW, *Inleiding tot het Bijzonder Strafrecht*, Mechelen, Kluwer, 2002, 175.

¹¹ *Parl. St. Kamer* 1996-97, nr. 1046/6, 2; *Parl. St. Kamer* 1996-97, nr. 1046/8, 2 en 6.

Van belang is dat er ook los van een bedreiging met een geweldsdelict sprake kan zijn van belaging. Psychische gedragingen kunnen immers op zich ernstige schade veroorzaken, zonder dat dit gepaard moet gaan met het uiten van bedreigingen of het plegen van fysiek geweld. Bijvoorbeeld wordt gedoeld op feiten waarbij een vrouw onder bedreiging dat anders haar kinderen worden aangevallen bepaalde handelingen moet stellen.¹² Civielrechtelijk hadden slachtoffers al de mogelijkheid om een straat- of contactverbod aan te vragen, maar deze maatregelen worden beschouwd als weinig effectief en vereisen bovendien een zware bewijslast. Een andere mogelijkheid om belaging per telefoon aan te pakken, bood de Wet van 1991 betreffende de hervorming van sommige economische overheidsbedrijven.¹³ Daarnaast kunnen een aantal gedragingen van stalkers worden gepenaliseerd via bestaande misdrijven,¹⁴ bijvoorbeeld bedreigingen (art. 329 SWB), laster en eerroof (art. 443-444 SWB), vernieling of beschadiging van eetwaren; koopwaren of andere roerende eigendommen (art. 528-534 SWB), ombrengen van dieren (art. 538-542 SWB), opzettelijk doden, opzettelijk toebrengen van lichamelijk letsel, foltering, onmenselijke behandeling en ontorende behandeling (art. 392 SWB), enz..

Als stalkinggedrag onder het toepassingsgebied van meerdere misdrijven valt, kan er trouwens sprake zijn van eendaadse samenloop. Overeenkomstig art. 65 SWB zal dan enkel de zwaarste straf toegepast worden.¹⁵ Hier rijst een belangrijke vraag naar of en waarom men desgevallend de feiten als belaging vervolgt dan wel als bijvoorbeeld bedreiging, belediging, enz. Een wetsevaluatie dringt zich hier in elk geval op. Deze vaststelling doet tevens de vraag rijzen naar de noodzaak van een afzonderlijke belagingswet als ultimum remedium.¹⁶ Er wordt weleens geopperd dat de belagingswet louter een symboolwet is om een signaal te geven aan de bevolking. Dit strookt echter niet met de intentie van de wetgever. De wetgever was van oordeel dat bepaalde specifieke stalkinggedragingen, zoals het herhaaldelijk opwachten van een slachtoffer of het laten afleveren van een bos bloemen, niet onder het toepassingsgebied vallen van andere strafbaarstellingen, doch de rust van een persoon ernstig kunnen verstoren, en bijgevolg een specifieke strafbaarstelling vereisen. Het Hof van Cassatie is van oordeel dat het aan de strafrechter in kwestie is om te oordelen

12 N. KUMPS en G. VAN BEEK, *Het strafrechtelijk beleid inzake partnergeweld*, 2002, KU Leuven, Faculteit Rechtsgeleerdheid, onuitg. rapport, 2002, 8; R. BRUYNOOGHE, I. CARMEN, F. HUTSEBAUT, I. VAN VELDHOFEN, *Fysiek en seksueel geweld op vrouwen: toestand in België 1991: rapport, Europese ministerconferentie over fysiek en seksueel geweld op vrouwen*, Brussel, 14 maart 1991, 81-119.

13 Wet van 21 maart 1991 betreffende de hervorming van sommige economische overheidsbedrijven, *B.S.* 27 maart 1991, 6.155. Intussen vervangen door de wet betreffende de elektronische communicatie van 13 juni 2005, *B.S.* 20 juni 2005.

14 L. STEVENS, "Stalking strafbaar. Commentaar bij de wet van 30 oktober 1998 tot invoeging van een artikel 442bis in het Strafwetboek houdende de strafbaarstelling van belaging", *Rechtskundig Weekblad* 1998-1999, 1380.

15 L. STEVENS, "Stalking strafbaar. Commentaar bij de wet van 30 oktober 1998 tot invoeging van een artikel 442 bis in het Strafwetboek houdende de strafbaarstelling van belaging", *Rechtskundig Weekblad* 1998-1999, 1380.

16 C. KELK en R.S.B. KOOL, "Belaging in de rechtspraak", *Delikt en Delinkwent* 2003, 666.

wanneer er sprake is van een ernstige rustverstoring.¹⁷ Een striktere begripsinvulling van het fenomeen belaging is niet mogelijk, maar ook niet nodig.¹⁸

Opmerkelijk is dat het repetitieve karakter van de gedragingen geen vereiste is in de belagingswet. Een éénmalige verstoring van de rust van een persoon kan reeds voldoende zijn voor een vervolging.¹⁹ Dit is in tegenstelling met het maatschappelijk beeld van stalking als een herhaaldelijk gedragspatroon. In recente rechtspraak van het Hof van Cassatie werd echter bevestigd dat dit unieke karakter voldoende is.²⁰ Om het proportionaliteitsbeginsel hier in rekening te kunnen brengen, werd geopteerd voor de omschrijving van “ernstige” verstoring van de rust. Op die manier werd de drempel van de strafbaarheid hoog genoeg gelegd. Uiteindelijk zal de rechter in een specifieke zaak beslissen of er al dan niet sprake is van een “ernstige” rustverstoring van een persoon. Ook oordeelde de wetgever dat bij excessieve vormen van stalking het mogelijk moet zijn om voorlopige hechtenis toe te passen. Hiervoor werd tijdens de parlementaire voorbereiding de strafmaat verhoogd van drie maanden tot twee jaar. Vermits de maximum hoofdstraf twee jaar correctionele gevangenisstraf bedraagt, is ook strafbemiddeling mogelijk.²¹ De motivering voor deze strafmaat vloeide verder voort uit de eerder gebleken efficiëntie bij dezelfde strafmaat voor pesterij per telefoon.

Inmiddels werd door de Anti-discriminatiewet van 25 februari 2003 een artikel 443ter ingevoegd dat een strafverzwarende omstandigheid voorziet – het minimum van de bij artikel 442bis bepaalde correctionele straffen worden verdubbeld – wanneer een van de drijfveren van de belaging bestaat in de haat tegen, het misprijzen van of de vijandigheid tegen een persoon wegens diens zogenaamd ras, zijn huidskleur, zijn afkomst, zijn nationale of etnische afstamming, zijn seksuele geaardheid, zijn burgerlijke staat, zijn geboorte, zijn leeftijd, zijn fortuin, zijn geloof of levensbeschouwing, zijn huidige of toekomstige gezondheidstoestand, een handicap of een fysieke eigenschap.²²

Tot slot dient genoteerd te worden dat stalking een klachtmisdrijf is. De wetgever vond het belangrijk om de verantwoordelijkheid volledig bij het slachtoffer te leggen. Dit bijvoorbeeld in tegenstelling tot de wet op partnergeweld, waar ook een derde klacht kan indienen. Een mogelijk nadeel is echter dat na

17 Zie bijvoorbeeld Gent 25 april 2002, *Nieuw Juridisch Weekblad* 2002, 212-213: Het bewust herhaalde malen blokkeren van een privéparking met de bedoeling de eigenaar van die parking te pesten, kans als een daad van belaging aanzien worden.

18 Cass. AR RC06671_1-8, 7 juni 2006, onuitg., opgenomen in *Juridat*.

19 D. DEWANDELEER, “Stalking (belaging)”, *Postal Memorialis* 1999, S106/1-12.

20 Cass. AR RC06671_1-8, 7 juni 2006, onuitg., opgenomen in *Juridat*.

21 L. STEVENS, “Stalking strafbaar. Commentaar bij de wet van 30 oktober 1998 tot invoeging van een artikel 442 bis in het Strafwetboek houdende de strafbaarstelling van belaging”, *Rechtskundig Weekblad* 1998-1999, 1379; *Parl. St. Kamer* 1996-97, nr. 1046.

22 Wet van 25 februari 2003 ter bestrijding van discriminatie en tot wijziging van de wet van 15 februari 1993 tot oprichting van een Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding, *B.S.* 17 maart 2003.

het overlijden van het slachtoffer de stalker niet meer strafrechtelijk vervolgd kan worden.

Om hieraan tegemoet te komen werd een wetsvoorstel ingediend om de nabestaanden het recht te geven klacht in te dienen namens het slachtoffer.²³

II.. Gedragswetenschappelijke aspecten

§1. Op zoek naar een gedragswetenschappelijke definitie van stalking

Het fenomeen stalking ontleent zijn oorspronkelijke betekenis aan de jachtterminologie. Auteurs hanteren de letterlijke betekenis van “het opjagen van een prooi”. Dat het fenomeen van alle tijden is, blijkt uit Romeinse geschriften. Zo beschreef Justinianus dat het hinderlijk volgen van getrouwde mannen en vrouwen strafbaar was.²⁴ De creatie van het begrip stalking onder zijn huidige betekenis is te situeren in de jaren 80. Amerikaanse journalisten introduceerden de term “star-stalking”, verwijzend naar opdringerige fans die op alle mogelijke manieren met hun idolen in contact probeerden te komen.²⁵ Al snel werd duidelijk dat niet enkel beroemdheden ten prooi vielen aan ongewenste indringers in hun privé-leven, maar dat ook heel wat gewone burgers problemen ervaren in het intermenselijk verkeer. Met name voor afgewezen partners kan het leggen van contact met de ex-partner een sterke preoccupatie tot zelfs een obsessie worden, met als gevolg dat de normale omgangsregels worden overschreden. Vanaf wanneer dergelijk gedrag dan precies stalking wordt, is voor discussie vatbaar en hangt af van de perceptie van de gedragingen door de betrokkenen.

De afgelopen decennia formuleerden wetenschappers verschillende stalkingdefinities. De meest geciteerde definitie van stalking is ongetwijfeld die van de Australische psychiaters Pathé en Mullen: “the constellation of behaviours in which one individual inflicts on another repeated unwanted intrusions and communications.”²⁶ Intrusies worden hierbij gedefinieerd als “achtervolgen, bewaken en contact zoeken”, en communicatie als “per brief, telefoon, e-mail of berichten”. In later onderzoek van de auteurs werd een minimum aantal van tien gedragingen vereist en een duurtijd van minstens vier weken om een onderscheid te maken tussen hinderlijk gedrag en stalking. Deze redenering houdt steek, doch is de keuze voor een concreet aantal gedragingen en een bepaalde duurtijd tezelfdertijd arbitrair te noemen. Een bijkomend belangrijk element om stalking duidelijker af te bakenen, is de toevoeging van een subjectief element in de definitie. Zo is de beleving van angst door het slachtoffer

²³ *Parl. St.* Senaat 2002-03, nr. 3-180/1; *Parl. St.* Senaat, nr. 2-1304/1.

²⁴ L. ROYAKKERS en A. SARLEMUN (ed.), *Stalking strafbaar gesteld*, Deventer, Gouda Quint, 1998, 43.

²⁵ R.P. PURCELL, M. PATHÉ en P.E. MULLEN, “Stalking: Defining and prosecuting a new category of offending”, *International Journal of Law and Psychiatry* 2004, 157.

²⁶ P.E. MULLEN, M. PATHÉ, R.P. PURCELL en G.W. STUART, “Study of stalkers”, *American Journal of Psychiatry* 1999, 1244-1249.

van doorslaggevend belang om gedragingen als stalking te labelen. Dit belevingselement werd door veel auteurs overgenomen, maar de concrete invulling ervan varieert van hoge angst voor lichamelijk letsel tot een verstoring van de rust.

Samenvattend geldt dat een patroon van gedragingen (1), gericht tegen een specifieke persoon (2) en de beleving van de gebeurtenissen als ongewenst (3) drie centrale elementen zijn voor het definiëren van stalking. De verdere operationalisering fluctueert doorheen studies en dit is uiteraard niet zonder gevolg voor de gerapporteerde prevalentiecijfers en de kenmerken van het fenomeen stalking (cfr. infra).

§2. Verhoogd risico op stalking en typische stalkinggedragingen

Er wordt weleens gesteld dat iedereen slachtoffer kan worden van stalking. Aangezien het eenmalig verstoren van iemands rust in de Belgische wet onder de noemer van stalking thuishoort, is deze stelling terecht. Daartegenover staat dat het risico om slachtoffer te worden van een hardnekkige en gewelddadige stalker eerder klein is.

In een grootschalige bevraging van bijna 10.000 mannen en vrouwen in Engeland werd gepeild naar slachtofferschap van “being subject of persistent unwanted attention”.²⁷ Bijna 2% van de mannelijke respondenten en 4% van de vrouwelijke respondenten rapporteerden dat zij het afgelopen jaar gestalkt waren. In een vergelijkbaar onderzoek bij 16.000 Amerikanen werden lagere prevalentiecijfers gevonden; respectievelijk 0,4% mannelijke slachtoffers en 1% vrouwelijke slachtoffers.²⁸ Dit lager percentage aan slachtofferschap vloeit wellicht voort uit de engere definitie van stalking in dit onderzoek als “a course of conduct (two or more occasions) directed at a specific person, that involves visual or physical proximity, non-consensual communication of verbal, written or implied threats, or a combination thereof, that would cause a reasonable person fear”.

Vrouwen lopen duidelijk een groter risico om gestalkt te worden dan mannen. In de twee hoger vermelde studies was meer dan 70% van de slachtoffers een vrouw. Tevens lijken vooral jonge vrouwen onder de 30 het geliefkoosde doelwit van stalkers te zijn. Aangezien de stalker meestal een mannelijke ex-partner is, betreft het bovendien doorgaans alleenstaanden. Hoewel het risico bij mannen veel lager ligt om gestalkt te worden, zijn het ook vooral jonge en alleenstaande mannen die slachtoffer worden. In tegenstelling met de vrouwelijke slachtoffers worden mannen zowel door mannen als door vrouwen gestalkt en zowel door een ex-partner, als door een kennis of een onbekende.

²⁷ T. BUDD, J. MATTINSON en A. MYHILL, *The extent and nature of stalking: Findings from the 1998 British Crime Survey*, Londen, Home Office, 2000, 127 p.

²⁸ P. TJADEN en N. THOENES, *Stalking in America: Findings from the national violence against women survey*, 1998, 20 p: <http://www.ncjrs.org/pdffiles>.

De precieze gedragingen die stalkers dan precies stellen, zijn zeer divers. Ook hier geldt dat onderzoeksresultaten vooral een reflectie zijn van de bevroegde gedragingen. In het Amerikaanse onderzoek werd het achtervolgd/bespioneerd worden door de stalker frequent gerapporteerd, respectievelijk door 82% van de vrouwelijke slachtoffers en 72% van de mannelijke slachtoffers. Ook het ontvangen van ongewenste telefoons werd vaak gemeld (61% van de vrouwelijke slachtoffers, 42% van de mannelijke slachtoffers).

Verder kreeg ongeveer een derde van de vrouwelijke slachtoffers (33%) en iets meer dan een vierde van de mannelijke slachtoffers (27%) ongewenste brieven of cadeaus. Daarnaast werden persoonlijke bezittingen vernield bij 29% van de vrouwelijke slachtoffers en bij 30% van de mannelijke slachtoffers. Tot slot doodde de stalker een huisdier of dreigde ermee dat te doen bij 9% van de vrouwelijke slachtoffers en bij 6% van de mannelijke slachtoffers.

Het Britse onderzoek levert een iets ander beeld op van frequente stalkinggedragingen. Zes gedragingen werd door meer dan een derde van de slachtoffers gerapporteerd. Meer dan de helft van de vrouwelijke slachtoffers (52%) werd gedwongen om met de stalker te praten, tegenover 39% van de mannelijke slachtoffers. Verder gaf respectievelijk 45% van de vrouwelijke slachtoffers en 44% van de mannelijke slachtoffers aan dat ze stille telefoons ontvingen van de stalker (waarbij ingehaakt wordt als de ontvanger de telefoon opneemt). Daarnaast werd 45% van de vrouwen en 33% van de fysiek geïntimideerd door de stalker. Slachtoffers werden ook regelmatig achtervolgd door de stalkers, namelijk 43% van de vrouwelijke slachtoffers en 30% van de mannelijke slachtoffers. Tevens werd 35% van de vrouwelijke slachtoffers en 30% van de mannelijke slachtoffers aangeraakt of vastgegrepen door de stalker. Het slachtoffer opwachten aan de woning werd eveneens aangeduid door 34% van de vrouwen en door 30% van de mannen.

§3. Verhoogd risico op geweld

Een belangrijke, maar moeilijk te beantwoorden vraag, is hoe gevaarlijk stalkers nu precies zijn. Het is niet alleen de grote vrees van de slachtoffers dat de stalker fysiek geweld zal plegen, maar bovendien dreigen heel wat stalkers daar op een bepaald moment mee. Het Amerikaanse onderzoek leert dat ruim tweevijfde van de slachtoffers werd bedreigd (45% van de vrouwen versus 43% van de mannen). Bij vrouwelijke slachtoffers, die een intieme relatie hebben gehad met de stalker, was het risico op effectief geweld het grootst. Zo was er bij 81% sprake van fysiek geweld en bij 31% seksueel geweld. In het Britse onderzoek dreigde de stalker ermee fysiek geweld te plegen bij 27% van de vrouwelijke slachtoffers en bij 32% van de mannelijke slachtoffers. De stalker ging bij 19% van de vrouwelijke slachtoffers en bij 24% van de mannelijke slachtoffers ook over tot fysiek geweld. Daarnaast werd 9% van de vrouwelijke slachtoffers en 3% van de mannelijke slachtoffers gedwongen tot een seksuele daad.

Hoewel de angst voor geweld pertinent aanwezig is bij slachtoffers van stalking en in een aantal gevallen gegrond blijkt te zijn, is er hieromtrent nog maar

weinig onderzoek verricht. Bovendien is het zeer moeilijk om studies met elkaar te vergelijken omwille van allerlei methodologische problemen. Met name zijn de verschillen in gehanteerde definities van geweld een probleem. Rosenfeld trachtte een gemiddeld geweldsrisico te berekenen door 11 studies die werden uitgevoerd tussen 1995 en 2002 (N= 1.055).²⁹ Het gemiddelde geweldsrisico bedroeg 38.7%. Dit relatief hoge percentage moet enigszins genuanceerd worden. In sommige studies werd ook vandalisme of bedreigingen als geweld beschouwd, terwijl andere studies uitsluitend het toebrengen van fysiek letsel als geweld bestempelden.

§4. Voorspellers van geweld bij de onvoorspelbare stalker

Tegenwoordig wordt vaak gewezen op het belang van een vroegtijdige screening van risico op geweld door de politiediensten en het gerechtelijk apparaat in de privé-sfeer. Nochtans is deze evolutie niet zonder gevaar. Het spreekt voor zich dat het inschatten van een geweldsrisico geen sinecure is, niet voor de politieambtenaar noch voor de gedragswetenschapper noch voor de ethicus. Menselijk gedrag kan je immers moeilijk voorspellen, je kan hoogstens bepaalde elementen detecteren die gerelateerd kunnen zijn aan bepaalde gedragen. Onderzoek verrichten in dit domein vereist dan ook steeds een kritische en bescheiden houding. Dit geldt zeker in het nog relatief onontgonnen domein van stalking. Vandaar dat het ook nog te vroeg is om allerlei risico-inschattingen op te dringen aan onze politiemensen en parketmagistraten zonder meer.

Alvorens instrumenten voor de praktijk te ontwikkelen, dient er eerst gewerkt te worden aan de identificatie van risicofactoren van geweld bij stalking. Rosenfeld inventariseerde mogelijke risicofactoren van geweld in de stalkingliteratuur. Zijn onderzoek leverde echter geen eenduidig beeld op, omdat er grote verschillen waren in de onderzoeksmethodes van de studies. Vervolgens testte Rosenfeld in 2005 op een bestand van 204 rechtbankdossiers of 13 risicofactoren in staat waren om geweld bij stalking te voorspellen.³⁰ Alle risicofactoren waren gerelateerd aan de stalker. Statistisch bekeken werd een goede geweldsvoorspelling bekomen met de combinatie van respectievelijk vijf risicofactoren (stalker jonger dan 30 jaar, lage opleiding, bedreigen van het slachtoffer, het stalken van een ex-partner, stalken uit wraak), negen risicofactoren (de eerste vijf risicofactoren en de aanwezigheid van een psychotische stoornis, de aanwezigheid van een persoonlijkheidsstoornis, een geschiedenis van middelenmisbruik en een crimineel verleden) en dertien risicofactoren (de eerste negen risicofactoren en eerder geweld, laag IQ, mannelijke stalker, vreemde origine). Voorzichtigheid is hier echter meteen op zijn plaats. Uit de verdere testen bleek namelijk dat de voorspellende kracht van de drie risicofactorenmodellen niet kon bevestigd worden.

²⁹ B. ROSENFELD, "Violence risk factors in stalking and obsessional harassment.

A review and preliminary meta-analysis", *Criminal Justice and Behavior* 2004, 9-36.

³⁰ B. ROSENFELD en C. LEWIS, "Assessing Violence Risk in Stalking Cases: A Regression Tree Approach", *Law and Human Behavior* 2005, 343-357.

§5. Belgisch onderzoek naar risicofactoren van fysiek geweld bij stalking

Sinds 1999 nam het aantal slachtoffers dat klacht indiende wegens stalking spectaculair toe tot meer dan 15.000 in 2005. De vaststelling van een stijgend aantal stalkingincidenten, waarbij de angst voor fysiek geweld groot is, vormde samen met het gebrek aan diepgaand wetenschappelijk onderzoek, de aanleiding voor een grondige analyse van aan de politie gerapporteerde stalking-incidenten. In het gerechtelijk arrondissement van Leuven werden toevallig 204 parketdossiers van belaging geselecteerd.

De complexiteit van het fenomeen stalking kwam meteen tot uiting bij de selectie van parketdossiers. Zo was het vertrekpunt van de analyse de dossiers waaraan het parket de kwalificatie “belaging-stalking” gaf. Dossiers kunnen echter samengesteld zijn uit zowel één als meerdere processen-verbaal, die op hun beurt naast de kwalificatie belaging-stalking nog andere misdrijfkwalificaties kunnen bevatten. Bovendien kan een dossier van belaging-stalking later in de procesgang gevoegd worden bij een ander dossier naar aanleiding van nieuwe feiten, bijvoorbeeld opzettelijke slagen en verwondingen. Tot slot wordt aan dezelfde gedragingen in het ene stalkingdossier enkel de kwalificatie van belaging-stalking gegeven, terwijl in een ander dossier naast belaging-stalking ook kwalificaties zoals pesterij per telefoon, opzettelijke vernielingen, enz worden toegekend.

De analyse wees uit dat dezelfde gedragingen soms wel en soms niet als afzonderlijke misdrijven werden gekwalificeerd. Bijvoorbeeld werd het telefoneren naar het slachtoffer, wat voorkwam in 75,5% van de dossiers (N= 154), in 125 gevallen als belaging-stalking geregistreerd en in 29 gevallen als inbreuk inzake telecommunicatie/pesterij per telefoon. Hetzelfde geldt voor de registratie van geweldsgerelateerde gedragingen zoals slaan, bij de keel grijpen, stampen, enz.. Deze feiten werden de ene keer wel en de andere keer niet als een afzonderlijk misdrijf gekwalificeerd.

Wat betreft de aard van de feiten viel op dat alle gerapporteerde incidenten betrekking hadden op herhaaldelijk gedrag. Hoewel het repetitieve karakter geen vereiste is in de belagingswet, blijkt dit in de gerapporteerde incidenten wel zo te zijn. Concreet hadden de stalkingincidenten zowel betrekking op patronen van dezelfde gedragingen (bv. herhaaldelijk telefoneren naar het slachtoffer) als op patronen van verschillende gedragingen (bv. telefoneren naar het slachtoffer, opwachten van het slachtoffer, brieven sturen, vandalisme plegen).

Ook over het concrete gedrag van de verdachte bevatten processen-verbaal heel wat relevante informatie. Een analyse van de gerapporteerde gedragingen leerde dat stalkers het slachtoffer vaak telefonisch contacteerden (75,4%) en frequent bedreigingen uitten ten aanzien van het slachtoffer (67,2%). De verdachte richt zijn dreigementen soms ook naar een derde, zoals de kinderen van het slachtoffer of de nieuwe partner van het slachtoffer. In 19,6% van de dossiers werd een registratie van vernieling van woning of auto van het slachtoffer door de stalker opgenomen. Andere gerapporteerde gedragingen die typerend

zijn voor stalkers betreffen het achtervolgen/bespioneren/doen en laten van het slachtoffer in de gaten houden, sms-berichten versturen, e-mails versturen en het slachtoffer thuis of op het werk opzoeken. Verder kwamen ook het sturen van brieven en cadeaus, het contacteren van vrienden en familieleden van het slachtoffer en het dreigen met zelfmoord voor. Vermeldenswaardig is tot slot dat stalkers regelmatig verklaarden dat ze zelf ook werden lastiggevallen door het slachtoffer en/of dat ze hun eigen gedragingen minimaliseerden.

Op het vlak van demografische kenmerken bevestigde de analyse van dossiers de resultaten uit andere onderzoeken. Bijna viervijfde van de slachtoffers was een vrouw; 79,4% ten opzichte van 20,6% een man. De stalker was dan bijna uitsluitend een man (85,3%). Ongeveer een vierde van de slachtoffers is jonger dan 30 jaar en ruim een derde behoorde tot de leeftijdscategorie van 30 tot 40 jaar. De stalkers behoren meestal tot dezelfde leeftijdscategorie dan de slachtoffers. Ook zijn de slachtoffers op het ogenblik van de feiten doorgaans alleenstaand (75%) en worden ze vooral door een ex-partner gestalkt (57,8%). Indien de stalker een kennis is (32%), is dat gewoonlijk iemand uit de vriendenkring (25,5%), soms is het een buur (2,5%), een collega (2,5%) of een familielid (1,5%). Het komt tot slot ook voor dat de identiteit van de stalker onbekend blijft (10,3%).

Bij de verdachten werd ook gekeken naar de antecedenten. Bijna 1 op 3 stalkers was reeds eerder in aanraking gekomen met het gerecht. Bij 12,3% betrof dit veroordelingen voor opzettelijke slagen en verwondingen, (poging) tot doodslag/moord en aanranding van de eerbaarheid/verkrachting. Bij de 16,2% hadden de antecedenten betrekking op andere delicten zoals diefstallen, heling, drugsdelicten, brandstichting, vandalisme en misbruik van vertrouwen.

In het onderzoek ging speciale aandacht uit naar het plegen van fysiek geweld en daarmee samenhangende factoren. Of er sprake was van fysiek geweld werd bepaald door de onderzoeker op basis van de volgende definitie: “fysieke gedragingen gericht tegen het slachtoffer die overkomen als de intentie hebbend om fysiek letsel te veroorzaken”. Of de dader werkelijk de intentie had om het slachtoffer fysiek letsel toe te brengen, of het slachtoffer hiervoor afzonderlijk klacht indiende en wat de concrete gevolgen van de fysieke gedragingen waren, was vaak niet af te leiden uit de dossiers. In ruim een vierde van de dossiers (26,5%) werd fysiek geweld door de stalker vastgesteld en niet uitzonderlijk betrof dit herhaaldelijk geweld ten aanzien van het slachtoffer. Een voorbeeld hiervan is een stalker die niet wil aanvaarden dat de relatie over is en zijn ex opbelt, achtervolgt en opwacht aan haar woning en op haar werk. Hij bedreigt haar ook met de dood en slaat haar twee maar in elkaar op enkele maanden tijd, omdat ze weigert met hem te praten. Een andere stalker belde herhaaldelijk naar het slachtoffer en dook voortdurend op aan haar woning. Na de zoveelste ruzie trok hij aan de haren van het slachtoffer en beet haar. Enkele maanden later kwam het opnieuw tot geweld, nadat ze hem weigerde binnen te laten. Hij greep haar arm hardhandig vast toen ze de deur wilde dichtdoen en sloeg haar vervolgens in haar gezicht. In beide voorbeelden werd de stalker veroordeeld tot een gevangenisstraf.

Vervolgens werd via chi-kwadraat analyses en logistische regressieanalyses op zoek gegaan naar elementen die fysiek geweld mogelijk kunnen voorspellen. Zo werd een model gedetecteerd met vijf voorspellers van fysiek geweld. Dit betreft het eerder veroordeeld zijn voor een geweldsdelict, het stalken van een ex-partner en het uiten van bedreigingen, het stalken van een ex-partner en middelenmisbruik van de stalker, het uiten van bedreigingen en het plegen van vandalisme, middelenmisbruik en het plegen van vandalisme. Een belangrijk resultaat uit het onderzoek betreft de vaststelling dat niet zozeer individuele factoren goede voorspellers blijken te zijn, maar wel de interactie tussen factoren. Tegelijkertijd moet worden gewezen op het voorlopig karakter van de resultaten. Het valideren van de testresultaten is een absolute vereiste vooraleer het model volledig implementeerbaar is in de praktijk. Veelbelovend is in elk geval dat een kleine praktijktest uitwees dat politiemensen die een stalkingincident moeten beoordelen zonder kennis van dit risicofactorenmodel het significant slechter doen dan politiemensen die de beoordeling moesten maken met behulp van het risicofactorenmodel. Een test van de validiteit van zowel de geïdentificeerde risicofactoren als van de mogelijkheden van toepassing van het model in de praktijk wordt momenteel uitgevoerd in de gerechtelijke arrondissementen van Hasselt en Oudenaarde. Tegen eind 2007 zullen de resultaten hiervan kunnen bijdragen aan een verdere kennisontwikkeling en implementering in de praktijk.

Besluit

De tijd dat stalking nog enkel een fenomeen was dat zich manifesteerde in de wereld van BV's ligt ver achter ons. Mede dankzij de belagingswet kunnen daders van psychisch geweld, die voordien meestal geen strafbare feiten konden worden aangerekend, strafrechtelijk beteugeld worden. Toch blijft de wet, gekenmerkt door een open begripsinvulling, enigszins een symbolisch karakter behouden. Dit hoeft niet negatief te zijn. Zo stelt de wet belangrijke vragen over de aard van sociale interacties in de huidige samenleving aan de kaak. De keerzijde van de medaille is echter dat het risico bestaat dat mensen bij de minste rustverstoring naar de politie stappen. Dit kan uiteraard ook niet de bedoeling zijn geweest van de wetgever en dit blijkt ook niet uit onze studie. Een grondige wetsevaluatie dringt zich nochtans op, niet enkel van de belagingswet maar van alle wetten die een rol kunnen spelen in de aanpak van psychisch geweld.

Voor een minstens even grote uitdaging staan de gedragswetenschappers die het fenomeen stalking trachten te doorgronden. Immers ook daar zijn er nog veel onopgeloste vragen: wat zijn de dieperliggende oorzaken van stalking, waarom verloopt het verbreken van een relatie bij sommige koppels zo moeilijk dat de afgewezen partner zijn voormalige geliefde niet los kan laten?, hoe komt het dat sommige stalkers overgaan tot fysiek geweld en andere niet?, welk effect hebben verschillende reacties van het slachtoffer op het verdere verloop van stalking en op een mogelijke geweldsescalatie?, welke rol spelen politionele en gerechtelijke interventies hierbij?, enz.). Om dergelijke vragen te kunnen beantwoorden dient het hele traject voorafgaandelijk, tijdens en na het

stalkingverloop (al dan niet met een geweldsescalatie) grondig onderzocht te worden. Specifiek met betrekking tot het inschatten van het geweldsrisico is er nood aan bijkomend onderzoek, zowel inzake de detectie van risicofactoren als betreffende de ontwikkeling van een methode om een gefundeerde risico-inschatting te maken. Het systematisch en gestructureerd registreren van alle relevante informatie is dan ook van fundamenteel belang. Uiteraard niet in de eerste plaats voor wetenschappelijke doeleinden, maar wel in functie van een efficiënte aanpak. Gestructureerde informatie dient slechts één keer geregistreerd te worden, zodat de gegevens niet meer vervat zullen zitten in verschillende processen-verbaal. Bij een nieuwe klacht moet dan enkel de nieuwe informatie worden genoteerd. Verder is een goed gestructureerd dossier met alle relevante informatie zinvol in functie van de verdere weg die het dossier aflegt hetzij via gerechtelijke weg, hetzij in de hulpverlening. Tot slot dient het vroegtijdig verzamelen van bewijsmateriaal hetzelfde doel. Van belang bij stalking zijn onder meer: het bijhouden van e-mails, sms-berichten van de verdachte, het noteren van de tijdstippen en de aard van de gedragingen van de stalker in een dagboek, foto's maken van opgelopen verwondingen, bewijzen bijhouden van medische consultaties en arbeidsongeschiktheid, enz.

Bibliografie

CALIFORNIA PENAL CODE, SECTION § 646.9, 1990.

Wet betreffende de elektronische communicatie van 13 juni 2005, *B.S.* 20 juni 2005.

Wet van 25 februari 2003 ter bestrijding van discriminatie en tot wijziging van de wet van 15 februari 1993 tot oprichting van een Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding, *B.S.* 17 maart 2003.

Wet 30 oktober 1998 tot invoeging van artikel 442 bis in het Strafwetboek houdende de strafbaarstelling van belaging, *B.S.* 17 december 1998, 40.074.

Wet van 21 maart 1991 betreffende de hervorming van sommige economische overheidsbedrijven, *B.S.* 27 maart 1991, 6.155.

Omzendbrief COL 4/2006 van de minister van Justitie en het college van procureurs-generaal betreffende het strafrechtelijk beleid inzake partnergeweld, *B.S.* 3 april 2006.

Omzendbrief COL 3/2006: Definitie van het intrafamiliaal geweld en de extra-familiale kindermishandeling, de identificatie en de registratie van de dossiers door de politiediensten en de parketten, *B.S.* 3 april 2006.

Cass. AR RC06671_1-8, 7 juni 2006, onuitg., opgenomen in *Juridat*.

Gent 25 april 2002, *Nieuw Juridisch Weekblad* 2002, 212-213.

Parl. St. Kamer 1996-97, nr. 1046/1, 1-2.

Parl. St. Senaat 2002-03, nr. 3-180/1.

Parl. St. Senaat 2002-03, nr. 2-1304/1.

BOON, J. en SHERIDAN, L., (ed.), *Stalking and Psychosexual Obsession. Psychological Perspectives for Prevention, Policing and Treatment*, Chichester, John Wiley & Sons, 2002, xi.

BRUYNOOGHE, R. CARMEN, I. HUTSEBAUT, F. en VAN VELDHOFEN, I., *Fysiek en seksueel geweld op vrouwen: toestand in België 1991*, Brussel, Inbel, 1991, 176 p.

BUDD, T., MATTINSON, J. en MYHILL, A., *The extent and nature of stalking: Findings from the 1998 British Crime Survey*, Londen, Home Office, 2000, 127 p.

DEBRUYNE S., DILLEN C. en COSYNS P., "Stalkers, een nieuwe categorie van daders", *Panopticon* 2002, 7-11.

D'ANJOU, L.J.M., "Strafrecht als product van moreel ondernemen", *Justitiële Verkenningen* 2000, afl. 5, 23-35.

DE NAUW, A., *Inleiding tot het Bijzonder Strafrecht*, Mechelen, Kluwer, 2002, 310 p.

DEWANDELEER, D., "Stalking (belaging)", *Postal Memorialis* 1999, S106/1-12.

FINCH, E., *The Criminalisation Of Stalking: Constructing The Problem And Evaluating The Solution*, Londen, Cavendish Publishing Limited, 2001, xii

GOODE, M., "Stalking: Crime of the nineties?", *Criminal Law Journal* 1995, afl. 19, 21-31.

GROENEN, A., *Stalking. Risicofactoren voor fysiek geweld*, Maklu, Antwerpen, 251 p.

KEENAHAN, D. en BARLOW, A., "Stalking. A paradoxical crime of the nineties", *Journal of Risk, Security, and Crime Prevention* 1997, 291-300.

KELK, C. en KOOL, R.S.B., "Belaging in de rechtspraak", *Delikt en Delinkwent* 2003, 664-674.

KUMPS, N. en VAN BEEK, G., *Het strafrechtelijk beleid inzake partnergeweld*, 2002, KU Leuven, Faculteit Rechtsgeleerdheid, onuitg. rapport, 2002, 90 p.

MALSCH, M., *De Wet Belaging. Totstandkoming en toepassing*, Nijmegen, Ars Aequi Libri, 2004, 73 p.

MC EWAN, T., MULLEN, P.E. en PURCELL, M., "Identifying risk factors in stalking: A review of current research", *International Journal of Law and Psychiatry* 2007, afl. 1, 1-7.

MELTON, H.C., "Stalking: a review of the literature and direction for the future", *Criminal Justice Review* 2000, 247-248.

MULLEN, P.E., PATHÉ, M. en PURCELL, R.P., *Stalkers and their victims*, Cambridge, University Press, 2000, 18-24.

MULLEN, P.E., PATHÉ, M., PURCELL, R. en STUART, G.W., "Study of stalkers", *American Journal of Psychiatry* 1999, 1244-1249.

PURCELL, R.P., PATHÉ, M. en MULLEN, P.E., "Stalking: Defining and prosecuting a new category of offending", *International Journal of Law and Psychiatry* 2004, 157-169.

ROSENFELD, B. en LEWIS, C., "Assessing Violence Risk in Stalking Cases: A Regression Tree Approach", *Law and Human Behavior* 2005, 343-357.

ROSENFELD, B., "Violence risk factors in stalking and obsessional harassment. A review and preliminary meta-analysis", *Criminal Justice and Behavior* 2004, 9-36.

ROYAKKERS, L.M.M. en SARLEMIJN, A. (ed.), *Stalking strafbaar gesteld*, Deventer, Gouda Quint, 1998, 171 p.

SMISCHEK, L., *Stalking. Eine strafrechtswissenschaftliche Untersuchung*, Oxford, Peter Lang, 2006, 350 p.

STEVENS, L., "Stalking strafbaar. Commentaar bij de wet van 30 oktober 1998 tot invoeging van een artikel 442 bis in het Strafwetboek houdende de strafbaarstelling van belaging", *Rechtskundig Weekblad* 1998-1999, 1377-1380.

TJADEN, P. en THOENES, N., *Stalking in America: Findings from the national violence against women survey*, 1998, 20 p: <http://www.ncjrs.org/pdffiles>